

Machtig onderzoek

AUTEUR Peter Pelzer

In de rubriek Klassiekers gaat AGORA in op boeken die niet vers van de pers komen, maar nog steeds uiterst relevant zijn. Deze keer *Rationality and Power* (1998) van Bent Flyvbjerg.

In 2011 verscheen het boek 'Het wonder van de Noord/Zuidlijn' van Bas Soetenhorst. De journalist van het Amsterdamse dagblad Het Parool doet minutieus verslag van de totstandkoming van één van de meeste complexe en omstreden metroprojecten in de Nederlandse stedelijke historie. Door een schier eindeloze reeks tegenvallers zal de lijn vermoedelijk niet zoals gepland in 2011, maar pas in 2017 operationeel zijn. Soetenhorst hield voor zijn bekroonde boek interviews met betrokkenen, gebruikte de Wet op Openbaar Bestuur om stukken op te vragen en putte uit zijn rijke ervaringen in het Amsterdamse.

'Het wonder van de Noord/Zuidlijn' geeft een fascinerende inkijk in het verhaal achter de glimmende maquettes. Lokale ambtenaren en politici zijn idealistisch, maar naïef. De nationale overheid en het bedrijfsleven zijn realistisch en gehaaid. Het proces wordt gedomineerd door miscommunicatie, het achterhouden of negeren van informatie, of zelfs ronduit liegen. De bouw van de Noord/Zuidlijn is geen uitkomst van een rationeel besluitvormingsproces, maar het resultaat van toevalligheden en macht. Zoals de bewoners van het chique Amsterdam Zuid die effectief van hun netwerk gebruikmaakten om het voorgestelde metrotraject naar een andere buurt te verleggen.

Zowel de aanpak als bevindingen van Soetenhorst doen sterk denken aan Bent Flyvbjerg's klassieke boek 'Rationality and Power: Democracy in Practice', dat in 1998 als Engelse vertaling van het Deense origineel uit 1992 op de markt kwam. Flyvbjerg onderzoekt in zijn studie hoe rationaliteit en macht van invloed zijn op planvorming en bestuur in een stad. 'Rationality and Power' gaat in op de achtergronden van het Aalborg-project. Dit project richtte zich in de jaren tachtig op de ontwikkeling van een ruimtelijke strategie voor leefbaarheid en transport voor de middelgrote Deense stad Aalborg. Flyvbjerg gaat als een onderzoeksjournalist te werk. Hij ondervraagt ambtenaren scherp en vlooit als een monnik berekeningen door. Wetenschap is volgens Flyvbjerg het zoeken naar de 'verita effetauale': een beschrijving van de kleine maar cruciale details in het planproces. Ondanks zijn achtergrond als planner gebruikt Flyvbjerg hierbij nauwelijks vakspecifieke inzichten uit de planologie; hij confronteert zijn empirische bevindingen direct met de grote gedachten van denkers als Nietzsche en Foucault. Nog scherper dan Soetenhorst weet Flyvbjerg belangen en machtsrelaties bloot te leggen. Zo werken de lokale krant en de Kamer van Koophandel innig samen om beperking van het verkeer in het centrum tegen te gaan, terwijl dat één van de uitgangspunten van het Aalborg-

project is. Harde wetenschappelijke rapporten worden selectief geïnterpreteerd of simpelweg niet gebruikt. Planvorming, aldus Flyvbjerg, moet gezien worden als een machtsspel waarin verschillende belangen tegen elkaar uitgespeeld worden. Of zoals hij stelde in een interview in AGORA in 2008: 'Wie zich ingraaft in de details, zoals ik deed voor 'Rationality and Power', ziet dat democratie geen bijzonder grote rol speelt. (...) Mijn these is dat je macht moet begrijpen (...)'. 'Rationality and Power' sloeg bijzonder goed aan; het boek komt tot meer dan 1100 citaties op – het nogal ruimhartige – Google Scholar, en International Planning Studies wijdde in 2001 zelfs een special issue aan het boek. In deze editie wordt vooral ingegaan op de (te) belangrijke rol die Flyvbjerg toekent aan macht in het planproces. Flyvbjerg verliet zijn geliefde Aalborg in 2009 en is na een tijdelijke aanstelling aan de TU Delft waar hij megaprojecten onderzocht, inmiddels als hoogleraar verbonden aan de Universiteit van Oxford.

Naast planning en politicologie richtte Flyvbjerg zich recent vooral op methodologische en wetenschapsfilosofische vraagstukken. 'Rationality and Power' is een schoolvoorbeeld van een diepe en uitgebreide casus-studie. Een methode die Flyvbjerg in diverse artikelen heeft gepropageerd. Alleen door de details van een planproces te doorgronden is het mogelijk te begrijpen wat er echt aan de hand is. Of deze methodologische focus de juiste is voor de ruimtelijke planning of – zoals Flyvbjerg in later werk betoogt – de sociale wetenschappen als geheel zal nog wel een tijd onderwerp blijven van wetenschappelijk debat. Onomstreden is dat 'Rationality and Power' leest als een detective; het Aalborg-project en haar sleutelfiguren komen tot leven. Iets wat bepaald niet geldt voor het vaak cryptische werk van vooraanstaande planologen als Patsy Healey en Jean Hillier. Een mengvorm van journalistiek en wetenschap heeft, zo laten Flyvbjerg en Soetenhorst zien, voor zowel de geïnteresseerde leek als hooggeleerde wetenschapper grote waarde.

Literatuurselectie

Flyvbjerg, B. (1998) *Rationality and Power*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Oudenampsen, M. en J. Uitermark (2008) Megaprojecten en het democratisch tekort. *AGORA*, 24 (3), pp.7-10.

Soetenhorst, B. (2011) *Het wonder van de Noord/Zuidlijn*. Amsterdam: Prometheus/Bert Bakker.